

MAGYAR AFRIKA TÁRSASÁG
AFRICAN–HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA–TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA–KNOWLEDGE DATABASE

RÁKÓCZI, István

Kordás Ferenc brazil vonatkozású kéziratos hagyatéka / Ferenc Kordás's
Brazilian manuscript legacy

Eredeti közlés /Original publication:

kézirat / manuscript, 2017

Elektronikus újraközlés/Electronic republication:

AHU MAGYAR AFRIKA–TUDÁS TÁR – 000.002.517

Dátum/Date: 2017. november / November 19.

filename: rakoczi_2017_KordasHagyatek

Az elektronikus újraközlést előkészítette

/The electronic republication prepared by:

B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd

Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document

RÁKÓCZI, István: Kordás Ferenc brazil vonatkozású kéziratos hagyatéka / Ferenc Kordás's Brazilian manuscript legacy, *AHU MATT*, 2017, **pp. 1–26.** old., No. 000.002.517, <http://afrikatudastar.hu>

Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:

az Afrikai Kutatási és Kiadási Program archívumában / in Archive of the African Research and Publication Program (Érd)

Kulcsszavak/Key words

magyar Afrika–kutatás, a hosszú időn át Brazíliában élő Kordás Ferenc írásos hagyatéka, a kéziratok tartalmának ismertetése, a kéziratok kiadására tett előzetes javaslatok

African research in Hungary, legacy of Ferenc Kordás living in Brazil for a long time, a description of the contents of the manuscripts, preliminary suggestions for the publication of the manuscripts

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS,
ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK-, DOKU-
MENTUM- ÉS ADAT-TÁR / THE FIRST HUNGARIAN FREE ELEC-
TRONIC SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS,
STUDIES, COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* Magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára / Writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages

* Az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött. / The materials in the database are free but access or downloading are subject to registration.

* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig. / The African–Hungarian Union is a non–profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

KORDÁS FERENC
BRAZIL VONATKOZÁSÚ KÉZIRATOS HAGYATÉKA
(KUTATÁSI KÖZLEMÉNY)

RÁKÓCZI, István

kézirat / manuscript, 2017

Brazil évek: memoár(ok)

A Kordás hagyatéka központi elemét jelentik Kordás különböző korszakokban kézzel papírra vetett feljegyzései, illetve naplói.¹ Életének egy fontos mozzanata, a Brazília és Magyarország között beállt hadiállapot következtében kényszerű hazatelepítés külön dokumentumot képez.² Létezik ugyan még egy másik irodalmi kísérlet is a Brazíliában eltöltött fiatalkori élet feldolgozására, ami torzóban maradt,³ de ennél jóval fontosabb az a memoár, amit jobb híján „tényirodalomnak” nevezhetünk. Kordás un. életrajzi vallomásai a *Brazíliáig és vissza* címen a Déri múzeumban 360 oldalon maradtak fenn.⁴ Ezek a Brazíliában töltött évekre vonatkozóan kordokumentumnak tekinthető vallomások az 1911–1943 közötti évek Kordás Ferencét nemcsak izgalmas személyiségnek mutatják be, hanem a naplók és feljegyzések szerzőjét a saját irodalmi stílusú átíratában új életre keltik.

¹ K.X. 95.07.006.001–004, K.X. 95.07.01.001–002, KX.95.0701.001–003. Külön figyelmet érdemel, hogy a Déri Múzeumban őrzött kéziratos naplók közül az 1937. évre vonatkozó nem került elő.

² Kordás Ferenc: Sao Paulótól Budapestig. 27 brazíliai magyar visszatérése: K.X. 950701.014. Ezt az időszakot más forrásokból is részletesen ismerjük, feldolgozása mintaszerűen megtörtént. Lásd: Szilágyi Ágnes Judit – Sáringer János: Ifj. Horthy Miklós, a Kormányzó kisebbik fia (tanulmányok, dokumentumok) Budapest, Holnap Kiadó, Budapest, 2002.

³ Brazil pálmák alatt (egy újságíró naplója – regény) K.X. 95.07.01.006.001–04. A két 155x228 mm spirálfűzet tartalmaz egy kész fejezetet, valamint a félbe hagyott regény vázlatát).

⁴ K.X. 95.07.02.1.02.07.

Ezzel kapcsolatban érdemes megemlíteni, hogy a *Brazíliaig és vissza* című és naplóvallomások alcímmel ellátott gyakorlatilag nyomdakész feldolgozás mellett az azok alapanyagául szolgáló eredeti naplók is a rendelkezésünkre állnak, és külön figyelmet érdemelnek.⁵ Egybevetésük még akkor is fontos, ha Kordás váltig bizonygatta, hogy – még a saját kárára is – őszinte volt mindig naplójírás közben (ezzel a toposszal persze nincsen egyedül).

Az élmények spontán rögzített élményalapanyaga és az „irodalmi átírat” közötti egybevetés azért is fontos, mert Kordás természetesen itt-ott elhagy jelentős mozzanatokot, és tesz némi engedményt annak a kornak a javára (ezek az ún. „létező szocializmus évei”) amelyben az „új” naplóvallomás születik. Mindennek ellenére, jó és bő filológiai apparátussal az 1911 és 1943 (1945) közötti évek memoárja kiadásért kiállt, és méltó helyet érdemelne leginkább a Magvető Kiadó „Tények és tanúk” sorozatában.

A brazil kolónia szociográfiája

Hasonló a helyzet azzal a „Brazíliai magyarokról” munkacímen összeállított kötettel is⁶, amelynek anyagáról az OSZK-ban őrzött verzió kapcsán teszek majd részletező megjegyzéseket, most csak előljáróban Kordás munkamódszerét vázolom. Kordás ezt a munkáját is „könyvemnek” nevezi, és más helyütt tulajdonképpen, mint „dokumentumkötetet” értelmezi. Ez a munkája is egyfajta kompiláció eredménye, hiszen saját műveit (sok helyütt megjelölt cikkeit, esszéit, tanulmányait és néha verseit) építi be egy olyan „monografikus” vázba, amely kibővül tematikus válogatású korbéli újsághírekkel, saját élmények-

⁵ Valójában a gondosan választott füzetek formailag is érdekesek - megvan a nyomdai vízjel vagy a könyvesbolt címe is bennük-, de a kiválóan olvasható kézírással lejegyzett emlékek tintája és/vagy ceruzája is külön elemzést érdemel. Kordás Magyarországon sűrűn dolgozott olyan papírra, ami csak a keze ügyébe került. Egy lap retroján éppen úgy találkozhatunk, mondjuk a Parasztpárt belépési nyilatkozatával a fejlécén, mint akár saját munkáinak vagy az OFI-nak készített fordításaival.

⁶ K.X.95.07.02.04.011 (Kordás Ferenc: A brazíliai magyarokról. Cikkek, szociográfiai feljegyzések)

kel, benyomásokkal vagy kommentárokkal.⁷ Talán nem véletlen, hogy ezzel kapcsolatban táplált leginkább kiadási reményeket. Erről a kéziratos művéről Kordás önéletírásának az előszavában úgy beszél, mint „A brazíliai magyarok között c. nagy dokumentumkötetem”, aminek a „kiadásáról most tárgyalunk.” A mű azonban idáig nem talált kiadóra, sőt, eközben 1996-ban a kulturális antropológus ifj. Boglár Lajos kiadásában megjelent a hajdani São Paulói konzul egy másik, vele párhuzamos megemlékezése. Id. Boglár Lajos: *Magyar világ Braziliában* címen megjelent kötete „a múlt századtól 1942-ig” taglalja a kolónia életét.⁸ Joggal merülhet fel tehát a kérdés, hogy vajon van-e, maradt-e még létjogosultsága egy ezzel párhuzamos történet megjelentetésének.

Nézetünk szerint igen, hiszen annak ellenére, hogy a témájuk szinte azonos, a megközelítésük más, nemcsak nézőpontjaik (és léthelyzetük) különbözősége miatt, hanem kulturális perspektíváik eltérése okán is. E két alapos és fontos munka szerintem inkább komplementer, mint egymást kizáró jellegű, sőt, Kordás Ferenc munkájának a megismertetésére valójában leginkább azért volna szükség, hogy adalékul szolgáljon egy „alternatív” brazíliai magyar bevándorlás-történethez, amire a konklúzióban teszek egyszersmind határozott javasla-

⁷ Létezett ugyanennek a munkának egy más munkacímen futó mutánsa is, amely azonban valójában csak terv maradt. Ez „A brazíliai magyarság élete (vázlatok egy monografikus tanulmányhoz)” címet viseli és a függelékben közöljük ezt a lila tintával gépelt lapot, amely az OSZK-ban talált „A. verzió” első lapjai közül került elő. Ha megvalósult volna, ez a változat lehetett volna a legteljesebb, hiszen ötvözte volna az interior „falukutatásának” szociográfiai szempontjait a városi kolónia bemutatásával. A nyelvi asszimilációról elmaradt külön fejezet különösen tanulságos lehetett volna, hiszen ha az első nemzedéki magyar bevándorló anyanyelvi „zárványban” maradt, éppen úgy a kárát látta, mint ha identitásának erről a pilléréről lemond. Kordás véleményével érdemes összevetni Boglár Lajosét. Lásd: id. Boglár Lajos: *Magyar világ Braziliában (A múlt századtól 1942-ig)*, (magánkiadás) Budapest, 1996, 29. old.

⁸ Erről a kéziratról tud és használja is a történeti szakirodalom. Varga Ilona: „Magyar kivándorlás Latin-Amerikába a két világháború között” című kandidátusi értekezését követően (Szeged, 1977) Torbágyi Péter interneten is elérhető gyűjtése http://mek.oszk.hu/07500/07571/Magyarok_Latin-Amerikaban, Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Alapítvány, Budapest, 2004)) erről árulkodik. Lásd még Torbágyi Péter PhD. dolgozatát: *Magyar vándormozgalmak és szóránközösségek Latin-Amerikában a második világháború kitöréséig*, Szeged, 2007.

tot. E helyütt azonban csak a szakirodalom és a források viszonyára, illetve az utóbbi állapotának egyfajta rögzítésére vállalkozom.

A két világháború közötti brazíliai magyar kolóniáról egyetlen önálló nagyobb lélegzetű tudományos munka született a szegedi hispanisták e témákban különösen termékeny műhelyében Anderle Ádám vezetésével. Igaz, már jóval nagyobb számban keletkezett olyan más munka, amelyek tágabb kontextusában vagy éppen ettől eltérő korszakában tárgyalják a bevándorlás kérdését.⁹ Kaczúr Ágnes doktori disszertációja¹⁰ használt ugyan Brazíliából visszatért magyarokkal készített interjúkat¹¹ és eredeti levéltári anyagot, azonban Kordás Ferencnél nem történik hivatkozás. Szilágyi Ágnes Judit, aki említi Kordás Ferencnek egy jelentését a Jundahai Magyar Nappal kapcsolatban¹², azt nem a Kordás által hagyományozott kéziratos anyagból, hanem levéltári dokumentumokból veszi. Így summásan azt mondhatjuk, hogy Kordás Ferenc hagyatékát a történelemtudomány egyelőre egyáltalán nem vette még be a forrásai közé, vagyis, szakmailag a birtokába.

Meggyőződésem ugyanakkor, hogy amikor ez bekövetkezik, módszertani hasznára fog válni a tématerület gondozásának: hiszen nemcsak önmagában, de egyfajta „ellenpróba” vagy „összevetés” lehető-

⁹ Ezek összefoglalójához lásd Pongrácz Attila: A São Paulói magyarság (1945–1990) PhD. Doktori értekezés, SZTE, Szeged, 2008, 9–14. old.

¹⁰ Kaczur Ágnes: *Brazíliai magyarság a két világháború között, 1921–1942*, Bölcsészdoktori Disszertáció, SZTE, Szeged, 1989. További munkái közül: „Magyarok Brazíliában” In: *Világtörténet*, 12 (1990) ősz-tél, illetve „Magyar világ Brazíliában – „beilleszkedés” és „beillesztés” In: *Azonosság és más-ság: Tanulmányok Latin-Amerika történetéből. Z. füzetek*, Budapest, 1992, 62–68. old. hasznos kiindulási pontok a Kordás-hagyaték elemzéséhez is. Portugálul Kaczur Ágnes: „O Mundo Húngaro no Brasil: ou integrar e integrar-se” In: Anderle Ádám (szerk.) *Europa Central y América Latina*, Szeged, 1993.

¹¹ A magyar történeti irodalom ugyanakkor továbbra sem ismer egy olyan életutat, amelyet Paolo Micelli egy 1987-es „De ventríloquos e Historiadors: de quem é a palavra?” című tanulmánya dolgoz fel. Micelli Friedman Antallal készített interjúja az *História, histórias, o jogo dos jogos* kötetben (IFCH/UNICAMP, 1996) olvasható a 366–384. oldalon. Magyarországon Kaczur Ágnes végzett hasonló jellegű emlékezet-mentést az *oral history* módszereivel: „Magnófelvételek Brazíliából hazatért kommunista emigránsokkal”, In: *Tanulmányok a latin-amerikai magyar emigráció történetéből* (szerk. Anderle Ádám), Szeged, 1999, 23–35. old.

¹² Szilágyi Ágnes Judit: In: *Metszéspontok – Tanulmányok a portugál és a brazil történelemről*, Szeged, SZTE, 2009.

ségét is megteremti majd. Ugyanez vonatkozik természetesen a hazautjáról készített feljegyzéseire is.¹³

Magyar „falukutatás” Brazíliában

Kordás azonban nemcsak értékes kéziratos forrásokat hagyott hátra, hanem brazíliai működésével egyidejűleg – és egyetlen esetben még az élete végén újra – publikálta is azokat az írásait különböző hazai sajtóorgánokban, amelyekben saját látásmódját, saját megfigyeléseit, megjegyzéseit foglalják magukba. Ezek között leginkább a szociográfia, a tárgyi néprajz és a folklór vonatkozásában figyelmet érdemlő cikkei számottevők.¹⁴ Mindemellett Kordás felemás recepcióját

¹³ Kordás Ferenc: São Paulótól Budapestig. 27 brazíliai magyar visszatérése, K.X. 9507.01.014.

¹⁴ Ezeknek eddigi ismereteink szerinti listája a következő: Kordás Ferenc: „Boldogasszonyfalva. Egy brazíliai magyar telep élete.” In: *Válasz* 1938. június, 313–320. – Kordás Ferenc: „A brazíliai magyarok”, In: *Magyar Szemle* 1939, 138. szám, 177–179. old. – Kordás Ferenc. „Csángó magyarok között Brazíliában”, *Magyar Nemzet* II. évfolyam, március 21., 15. old. – Kordás Ferenc: Egy brazíliai Julián-tanító levele az új honfoglalásról, *Magyar Nemzet*, III. évfolyam, 157. szám, augusztus 1., 6. old. – Kordás Ferenc: „A brazíliai magyar ifjúság”, In: *Magyar Szemle* 1940, 156. szám, 132–138. old. – Kordás Ferenc: „Árpádfalva – Colonia Arpad” – In: *Láthatár* 1940. augusztus, 213–222. old. – Kordás Ferenc: „Honvágy”, In: *Láthatár* 1941. május, 123–124. old. – Kordás Ferenc: „Brazíliai magyarok nyomában”. (Cikksorozat.) In: *Kis Újság* 1942. nov. 22., 7.; nov. 25., 4.; nov. 26., 4.; nov. 28., 4.; nov. 29., 7.; dec. 1., 4.; dec. 3., 4.; dec. 6., 6.; dec. 10., 4.; dec. 13., 4. old.) – Kordás Ferenc: „A brazíliai magyar gyermek”. In: *Néptanítók Lapja* 1943, 1. szám, 3–5. old. – Kordás Ferencnek az OSZK Kézirattára 329/B/-1986-os jelzetű kötegeinek (A brazíliai magyarokról az első 25 év küzdelmei 1920–1945) – I. példány Utószó, de nem zárszó című fejezetében Kordás egy kéziratos beszűrése arról árulkodik, hogy ezt a sorozatot Darvas József kérésére írta. – Kordás Ferenc: „Beolvadás és megmaradás. (Megfigyelések a brazíliai magyarság életéből.)” In: *Láthatár* 1943. január, 1–5. old. [További cikkek a *Láthatár*-ban: 1943. március, 77–78.; 1943. augusztus, 169–170.; 1943. október, 221–222. old.] – Kordás Ferenc: „Kivándorlótípusok”. In: *Láthatár* 1944. február, 41–42. old. – Kordás Ferenc: „Árpádfalva. (Magyar falu a brazil őserdőben.)” In: *Forrás* 1986. szeptember, 79–91. old. – A *Dél-amerikai Magyar Újság*-ban több cikket közölt Kordás Ferenc 1938–1940 között a más helyütt már idézettek felül is, amelyek az OSZK-ban őrzött kéziratkötegekben kivágott újságcikkek formájában fellelhetők.

igazolandó született ugyan egy olyan szociográfiai munka,¹⁵ amely Kordás Ferenc közléseit tekinti forrásának, azonban azt – tudomásunk szerint – nem követtek sűrűn továbbiak, sem a paulista interior, sem az észak-paranáji telepek és települések vonatkozásában.¹⁶

Nem így Santa Catarina állam Jaraguá do Sul sváb-magyar települése esetében, amelynek a feldolgozottsága kitűnő.¹⁷ Éppen ezért jelent szenzációt azoknak a Déri Múzeumban őrzött „munkafüzeteknek” az előkerülése, amelyeket Kordás az 1937-es és 1939-es „expedícióról” vezetett, és amelyek minden további közleménye alapjául szolgáltak.¹⁸ Az autográf tintával és ceruzával írott kézirat nem más, mint egy fekete színű, fehér vignettás, kemény fedeles füzet (117x208 mm), amelyen a BOLDOGASSZONYFALVA felirat olvasható. A 31 mindkét oldalt használó duplaoldal érdekessége, hogy lejegyez benne népdal-variánsokat éppen úgy, mint apró, illusztráció gyanánt szolgáló rajzokat.

¹⁵ Lásd: Oberding József György: A bukovinai magyar népcsalád helyzetképe, In: *Hitel*, 1939, 4. szám, Kolozsvár, Gloria Könyvnyomda, 117–118. old. Újabb feldolgozása: Solymár Imre: „A legtávolabbi bukovinai székely kirajzás: Boldogasszonyfalva”, Brazília: http://www.jpm.hu/jpm-admin/files/nep-rajzilatohatar_19960304_001-014.pdf, (utolsó letöltése az Internetről 2016-01-27).

¹⁶ Kivételt jelent ez alól Kutasi-Kovács Lajos, akinek *Zöldpokoltól a Vidám-kikötőig* című remekül megírt könyve, Budapest, Gondolat Kiadó, 1972 alkalmasint elszívhatta a levegőt Kordás dokumentumkötetének a kiadása elől. Vö.: Kordás leírását a fenti mű utolsó fejezetével (Magyarok Brazíliában, 235–276. old.) Kutasi Kovács Lajos utóbb módszeresen publikálta a magyar kolónia legfontosabb szegmenseinek működését: „A brazíliai magyar sajtó történetéből.” In: *Nyelvünk és kultúránk*, (1987) 68, 29–31.; „Brazíliában elég pusztaság van...”: Egy magyar kolónia története”, In: *Mozgó világ*, 9(1983)4, 61–67.; „Magyar iskolák Brazíliában” In: *Nyelvünk és kultúránk*, (1980) Cikkgyűjtemény: 136–138.; „Magyar műkedvelő színházasok Brazíliában” In: *Nyelvünk és kultúránk*, (1985)59, 69–71. old.

¹⁷ Boglár Lajos – Kovács Katalin: *Magyar hagyományalkotás Brazíliában*, MTA PTI Etnoregionális Kutatóközpont, (Dokumentum Füzetek 13), Budapest, 1999. Legutóbb: Öry Kovács Katalin: *A Jaraguá do Sul-i magyar kolónia, identitás és történelem*, Szeged, SZTE, 2010, illetve Sidnei Marcelo Lopes: *Nós somos húngaros! História, cultura e tradição húngara em Jaraguá do Sul/SC*, Design Editora, 2013.

¹⁸ Kordás Ferenc szociográfiai feljegyzései Dél-Amerikáról, 1937, Déri Múzeum K.X. 95.07.01.07.01-02

Ugyanennek a füzetnek a megfordított, vagyis hátsó oldalaitól visszafelé számolva 49 duplaoldalán Kordás Árpádfalvára tett 1937. június–július 5. közötti útjának jegyzetei olvashatók, míg kívül az Árpádfalva cím. Még ennél is nagyobb kuriózum az a paranái tanulmányútján (1939. VI. 12.) készült jegyzetfüzet (160x221 mm), amely 56 oldalon és 2 „extra-textum”-mal az észak-paranái magyar kolóniák életébe enged bepillantást. Ez utóbbiak közül az első csatolmány Bocskai-telep kéziratos térképe – az 1939. VI. 18-i állapotok szerint –, illetve egy aznap és másnapon tartott összejövétel és istentisztelet leírása. A jegyzetfüzet belső oldalára ragasztva egy gépelt szempontrendszert találunk, amit Kordás a paranái magyar kolóniák módszeres leírásához alkalmazott, és ami csak igen kevés ponton különbözik a két évvel előtte használt metodológiától.

Ez nagyjából és egészében a „Magyarország felfedezése” sorozat két világháború közötti nagy klasszikusainak világlátásából és módszertanából éppen úgy építkezett, mint a kortárs brazil szociográfiai munkák megállapításaiból.¹⁹ Nem született belőle később egy „Puszták népe” vagy „A legnagyobb magyar falu” jellegű összegzés, de mindenképpen egy ma már egzotikusnak tűnő és régen porladó múlt megrázó mementója az a két „kutatási napló”, amelynek leginkább egy jól annotált *fac simile* kiadását javasoljuk.

Ez a meggyőződésünk az OSZK anyagának feltárásakor csak tovább erősödött. Előkerült ugyanis egy Semsei Kálmán nevére kiállított telepes igazolvány, ill. munkakönyv. A S. José kolónián működő földművesnek ebből a „munkakönyvből” megállapítható a hitelek/behajtandó tételeknek – az ún. boleta rendszerre emlékeztető – bejegyzéseiből a családi fogyasztása, kávécserje szüreti munkanormái és életmódja is.²⁰ E négy kordokumentumnak együttes *fac simile* kiadását együtt vélem fontosnak és lehetségesnek, természetesen egy tartalmas bevezető és értelmező tanulmány társaságában.

¹⁹ Ezt Kordás olvasmánynaplói is igazolják.

²⁰ 329/A/2/1986. Az első harminc oldalon a földművesek alkalmazását szabályozó állami (értsd: szövetségi állami) rendelkezések, míg a füzet második felében az „elszámolások” olvashatók.

Az OSZK Kézirattárában fellelt anyagok

Nem volt ugyanakkor hiábavaló az OSZK Kézirattárába sem visszatérni, ahol három levél mellett²¹ mégiscsak került három köteg kézirat, amelyet a Magyarországtudós Intézet – Teleki László Alapítvány katalógusa is feltüntetett.²² Más kérdés, hogy a deponált anyag feldolgozatlan lévén, egy egész sor ellentmondást tartalmaz, amiről majd a későbbiekben szövegek.

Lássuk azonban először a kötegeket, egyfajta utólagos logika szerinti rendben:

A 329/B/1986 jelzetű – „utolsónak tekinthető változat”

Ez az irattartóban rendszerezett, az egyes fejezeteket külön fedőlapokon belül tartalmazó gépirat a külső cím alapján a legutolsónak tekinthető a verziók sorában. Címe: *A braziliai magyarokról*, alcíme *„Az első 25 év küzdelmei, 1920–1945”*. Szerepel még rajta az a megjegyzés is, hogy ’I. példány’, valamint a szerző címe: Kordás Ferenc nyelvtanár, Hajdúböszörmény, Ságvári krt. 3., Pf. 4220. Ez utóbbi feketével felülírja az eredeti kék tintával írottakat (ez esetben Kordásnak még budapesti címét). Ez a keletkezés története szempontjából csak annyiban fontos, hogy 1986-ban már nem Budapesten élve a szerző Hajdúböszörményből juttatja el a már korábban elkészült Budapesten írott kéziratot a magyar nemzeti reprezentatív könyvtár kézirtárába. Mindenféleképpen ezt kell a „végleges” verzióknak tekintennünk, hiszen ide szerkeszti be Kordás a fényképekből és újságkivágásokból álló bő illusztrációs anyagot, s külön gondja van még arra is, hogy pl. megjegyezze az alábbi instrukciót:

²¹ OSZK, Fond 63/1751 (Kordás Ferenc Németh Antalhoz 2 db. – 4 f.) illetve Fond 63/5387 Kordás Ferenc a Napkelet Szerkesztőségéhez 1+1 bor. 1 f., valamint a LEVELESTÁR-ban Kordás Ferenc Sárközi Györgyhez, 1938 1 db. levél.

²² Magyarországtudós Intézet/teleki László Alapítvány Könyvtárának kézirat-katalógusa 1986–2006, jelenleg OSZK Kézirtár 625 fond, Összeállította: Dippold Péter – Sándor Annamária – Bárdi Nándor. Lásd az interneten: http://www.academia.edu/8192038/Magyars%C3%A1gkutat%C3%B3_Int%C3%A9zet_Teleki_L%C3%A1szl%C3%B3_Alap%C3%ADtv%C3%A1ny_K%C3%B6nyvt%C3%A1r_k%C3%A9zirt%C3%A1r_katal%C3%B3gusa_jelenleg_OSZK_k%C3%A9zirt%C3%A1r_625_fond (Utolsó letöltés dátuma: 2016. január 31.)

„Szedő! Mindenütt teljes ékezzettel! A brazíl nyomdában nincsen magyar ékezet, ezért is szedték mindenütt röviddel!”

E formai megjegyzések után lássuk az anyag belső tartalmát, annak fejezeteit sorjázva, és lábjegyzetekben utalva a tervezett illusztrációkra. Külön érdekesség, hogy a lapai református templom fényképén lemarad a toronyról a „kereszt”, amit Kordás kézzel pótol rajta, és kéri, hogy utóbb retusálják. Így vagy úgy, a református templomon egykor kakas állt: így is hívták a környéken: *a Igreja do Galo*.

1. Előszó
2. Adatok a brazíliai magyar bevándorlás történetéhez
3. Sao Paulói kolónia²³
4. A Riói magyar kolónia²⁴
5. Kisebb magyar kolóniák
6. Egyházak- vallásos intézmények²⁵
7. Családi élet
8. Egyesületek²⁶
9. A brazíliai magyar gyermek magyar-brazil iskolák²⁷
10. A brazíliai magyar ifjúság²⁸

²³ Az első fényképen Horváth Anzelm és Boglár Lajos konzul a felesége társaságában látható a freguezia de Ó-i magyar kultúrház alapköszentelésén. A második fénykép Dr. Boglár Lajos lakásán készült

²⁴ Itt fénykép a Copacabanáról – ami valójában inkább levelezőlap.

²⁵ Itt fénykép: A Brazíliai Magyar Református Keresztyén Egyház sao paulói–lapai templomának ünnepélyes megnyitása. Középen ifj. vitéz nagybányai Horthy Miklós, mellette Apostol János lelkész + A saopaulói–lapai magyar református templom (kipótolni a tornyot!) + magyar mise után a freguezia de Ó-n, S. Paulo + Magyar Mária lányok S. Paulóban + A S. Pauloi – anasztációi magyar róm. katolikus templom és rendház 1942-ben + A Brazíliai magyar református Keresztyén Egyház presbitériuma, középen Apostol János lelképásztorral.+ A brazíliai magyar Pannonhalma tornácán: Szelec, Horváth, Jordán és Hetéletes Aurél páterek. Újságkivágások a dél-amerikai magyar újságból (a továbbiakban DMH).

²⁶ Itt a DMH 1937. július 31-i lapszám Egyesületi hírei rovatának a kivágása értékes illusztrációs anyag egyben, hiszen tartalmazza a sport- és más egyesületek címereit, mai értelemben vett „logóit”.

²⁷ Itt újságkivágások, amik érintik Kordás munkásságát, illetve töle cikkek, valamint két fénykép Széll Piroska (hátlján: Rua Bartolomeu Paes, no. 47, Sao Paulo, Vila Anastácio) ill. Körözi Anna, mint Kordás a fénykép hátoldalán rögzíti „egyik tanítványom az ipirangai magyar–brazil iskolából, 1942-ben – Kordás kézírásával

11. A magyar munkáscsaládok
12. 12. A brazíliai magyar középosztály (A verzióból kiderül, hogy ez egy előadása, amit jól fogadtak és a DMH is beszámolt róla)
13. Brazíliai magyar sajtó²⁹ Kordás itthon a rádióadások vonatkozásában tesz hasonló szándékú javaslatokat³⁰. Az újságcikk kivágások ezt taglalják.
14. Műkedvelői népművelés³¹
15. Zenei és kulturális élet³²
16. Művészetek³³
17. Ünnepek nagyobb rendezvények³⁴
18. Észak-paranáji magyarok között³⁵

²⁸ Itt két újságkivágás, ami a Sportklub önképzőköri gyűléseivel foglalkozik. A kötet A-verziójában megvannak a kérdőívére adott válaszok eredeti kéziratai is. Ebben jelzi azt is, hogy éppen ezt a művelődésszervezői tevékenységét nézték rossz szemmel itthon. Kiemeli Dr. Petrit a minisztériumból és azt is, hogy egy dossziényi anyagot olvasott magáról, amikor Magyarországra visszatért.

²⁹ A napilappá szerveződés idején a szerkesztők kíváncsiak voltak az olvasói véleményekre is.

³⁰ „Mint diplomás, végzett brazilnyelvtanár beszélem és írom a portugál nyelvet és nagyon jól ismerem a brazil szempontokat is: önként felajánlom szolgálataimat a Magyar Rádióknak, és amit ezen a téren megtehetünk, azt meg is teszem” – írja, és ezzel arra gondol, hogy egy brazil nyelvű hírszolgálat szerkesztésében 1943. III. 26.-i beadványa szerint részt vehet. Lásd OSZK 329/A1-es jelzet a 22. és 23. fejezet közé külön fedőlapon beékelve.

³¹ Itt egy sajtópolémiát dokumentál Kordás, amihez lásd Szilágyi Ágnes Judit tanulmányait, In: Szilágyi – Sáringer i.m., 55–97. old.

³² Értékes illusztráció 1937. augusztus 28-i plakát a magyar bevándorlás 50. éves évfordulóján, fotó: A Brazíliai Magyar Dal- és Zenekör tagjai 1941-ben (karnagy Kordás Ferenc).

³³ Újságkivágások ipar- és képzőművészek kiállításáról: Lehel Mária, Tarnóczy nővérek

³⁴ A Kordás számára legfontosabb, hiszen ő a főrendezője az a Magyar nap Jundiahyn, 1933. augusztus 20-án amelyet újságkivágások is illusztrálnak. Vannak előző évek hasonló kolonialista ünnepeiről is újságkivágások 1933-tól kezdődően az olyan brazil orgánumból, mint a Folha de São Paulo, Jornal do Estado, Folha da Manhã etc.

³⁵ Fényképek: Rönkök szállítása az őserdőben. A Bethlen-telepi gyermekdelután újságfotója, Szentmiklósy Andor ügyvivő az észak paranái magyarok között 1938. december, (újságfotón és eredetije), patak az őserdőben, észak-paranáji táj, térképvázlat, Faház Londrinában, Búzaaratás Észak-Paranáiban, Hatalmas fehér fügefá kivágása, Óriási káposztafejek, Kávéfák, Cukornád,

- S.N.³⁶: Látogatások³⁷
21. Ünnepségek³⁸
22. Beolvadás és megmaradás
23. A honvágy
24. Búcsúzás a braziliai magyaroktól³⁹
25. Utószó de nem zárszó⁴⁰, függelék, naplójegyzetek⁴¹

A 329/A/1/1986 jelű iratköteg

Az iratgyűjtőben külön A4-es fedőlapok között a tartalomjegyzékkel megegyező számozás szerinti 23 fejezetben ugyanazzal a tartalommal

Búza, csapás az őserdőben – az utóbbiak a Companhia kiadványaiból lehetnek kivágva. (Ez a brosúra – az A verzióban teljes egészében megvan). Kordás látogatását, amelyről írt egy három gépelt lapos „szociográfiai” jelentést (OSZK 329/A1/1986) kiválóan össze lehet vetni egy szintén ide illesztett újságkivágással, aminek címe „Ahogy én láttam”(Dósa beszámolója).

³⁶ Ebből, az általam „B verzióknak” elnevezett kötegből hiányoznak az Árpádfalva és Boldogasszonyfalva című fejezetek, ami arra utal, hogy a keletkezés pillanatában Kordás nem tartotta ildomosnak azokat e formájában megjelentetni, hiszen éppen ekkor publikálta a Forrásban. Erről pl. Szentkúthy komoly elragadtatással szól: Maguk a hiányzó fejezetek reprodukálhatók az „A1-es verzióból”, emiatt felborul azonban itt a számozás: a Látogatásoknak szentelt fejezet így szám nélküli s/n sorrendben került leírásra.

³⁷ A fő hangsúly az illusztrációs anyagban az új követé ifj. vitéz Nagybányai Horthy Miklós Sao Paulói látogatására kerül, de van 2 fénykép is: Szentmiklóssy Andor az ipirangai iskolában és Horthy a pompeiai iskolában. Dr. Böszörményi László kitüntetése újságcikk (Kordás”főnöke” az akkori KÜM-ben, R. I.), de van egy fénykép egy balatonfüzfi – piquetei magyar csoportnak a Kiss István igazgató jundahayi gyárában tett látogatásról is. Az ehhez kapcsolódó riportot a DMU 1940. dec. 30-án közli le.

³⁸ Lásd: Szilágyi – Sáringer i.m., 6., dokumentum, 233–243. old.

³⁹ Ezek a fejezetek nyomtatott formában is megtalálhatók, hiszen a *Válasz* ill. *Látóhatár* hasábjain napvilágot láttak.

⁴⁰ Talán ezen a ponton érdemes meghallgatnunk Kordást, saját maga kompilátorát, hiszen a 70-es, 80-as években így ír: „A cikkek anyagán, felfogásán, tartalmán jóformán semmit sem változtattam, rövidítettem, legfeljebb imittamott stilizáltam, rövidítettem, összevontam, hiszen abban az időben nem írhattuk le az olyan szavakat, mint pl. marxizmus, ehelyett csak rövidítettünk: mx, sem azt, hogy Lenin, hanem Iljics, szocialista átalakulás helyett szocialistát írtunk, forradalmi átalakulás helyett demokratikus fejlődést, stb. Ez ugyanakkor a NEM MEGJELENT elemeit az anyagnak korántsem érinti.”

⁴¹ Kézrel és ceruzával írva a 31. szám fejezetre utal, de nyilvánvalóan elírás, és lehet hogy nem is Kordástól való.

találkozunk, mint az OSZK 329/B/1986-ban, amelynek egyfajta előzménye csupán, dacára annak, hogy ez is gépiratban tartalmazza a tárgyat, újságkivágások mellett. Az irattartó címkéje és belső tartalma nem egyezik meg, hiszen a vignetta *Brazíliaig és vissza. Életrajzi valóságok* címmel került ráragasztásra. A tartalomjegyzék azonban nem hagy kétséget a felől – sőt, valójában egy kéz- és egy gépiratos tartalomjegyzékről van szó –, hogy a *Brazíliai magyarokról* egyik korábbi változatát olvashatjuk. A tartalomjegyzékhez hasonlóan ebben a paksamétában megtaláltam egy olyan lapot,⁴² amelynek alapján most kísérletet teszek a kéziratok szekvenciájának bemutatására is.

Gemma

Ezt az anyagot Kordás már 1941-től publikálásra szánta ezek szerint, és tulajdonképpen szerkesztési elve és logikája is végig változatlan maradt: megjelent írásaiból, tanulmányaiból – némi, leginkább újságkivágásokból álló melléklet társaságában egy kötetet szerkeszteni. Ennek tartalma jelentősen ezután nem változott, csak az újabb átiratok, másodpéldányok és tisztázatok mind újabb *Előszava*, – némileg a példányok keletkezésének az időpontjához igazodva.⁴³ A fentiekből az következik, hogy Kordás Ferenc nem egy új, monografikus munkát kívánt megjelentetni, hanem „összeollózta” a már kész munkáit, és egy tartalmilag azonos keretben akarta csak újra közzé tenni őket. Kár, hogy így járt el, hiszen ugyanebben az iratköteggben előkerült egy lila színű indigós géplapon egy ezzel ellentétes terve is, ami most átírok: „A brazíliai magyarság élete (vázlatok egy monografikus tanulmányhoz)

A I/ a.) A brazíliai kivándorlás története.

b.) Kivándorlaskori élmények (eredeti lejegyzések: földmunkás, iparos, középosztálybeli és intellektuel magyar elbeszélései alapján)

c. Kivándorlás és a magyarság(szociálpszichológiai tanulmány)

d.) A kivándorlás gazdaságpolitikai rajza és statisztikája

e.) A földrajzi tényezők asszimiláló hatása

⁴² Brazíliai vázlatok, Tanulmányok és jegyzetek a brazíliai magyarság életéről. Írta Kordás Ferenc. A kék és piros vastag ceruzával keretezett cím alatt egy mottó olvasható: „Extra Hungariam non est vita, si est vita non est ita”, valamint az 1941-es évszám mellett São Paulo.

⁴³ Lásd a 76. lábjegyzetet.

B. A brazíliai magyarság életformája

I. Materiális élet

1. az interiorban: táplálkozás, táplálékok, hétköznapi, vasárnapi étkezés, ruházkodás, munkaruha, vasárnapi ruha, népszokások, keresztelő, házasság, locsolás stb. ház: szobaberendezés, bútorok, közlekedési eszközök, étkezési módok, kávé, játékok, babonaságok, munkabér, munkás élet: élelnívó, polgárosodás, magántulajdon, ház, kert, magyaros építkezés stb.
2. a városban: az ipari munkásság helyzete, tőke és munka viszonya, szükségletek, városi életmód, öltözködés, lakás, táplálkozás, szórakozás stb.

II. szellemi élet

1. az interiorban: nyelvi asszimilálódás, szavak átvétele, magyarosítása, hangsúly, kiejtés, dialektusok keveredése, a „népi” tudás: népbölcsesség, tudálékosság, gyakorlati népi ismeretek, gyógymódok, népi morál, népzene és népművészet maradványai, babonák stb.
2. Sao Paulóban és a városokban:
Egyházak, iskolák, kultúrintézmények, egyesületek és újságok élete

III. Szociális élet:

- a. A brazíliai magyar társadalom tagozódása és elhelyezkedése
- b. Az interiori elszórt telepek szociális megnyilvánulásai
- c. Sao Paulo és a nagyobb városok társadalmi élete.
- d. A családi élet és a gyermek Brazíliában
- e. A brazíliai magyar ifjúság és a beolvadás
- f. Párválasztás, házasság, elválás, szerelem
- g. A brazil demokrácia szociális intézményei
- h. A magyar középosztály koloniális hivatása és nevelése

Összefoglalás és észrevételek

C. A brazíliai kibontakozás útja

1. A társadalmi valóság konkrét felismerése
2. Öntudatos magyar szellemiség kialakítása: a koloniális nemzeti hivatás vállalása
3. A kültelki munkás-magyarsággal való kapcsolat felvétele s a velük való bánásmód
4. Egyetemes kultúrprogram a külföldi magyar iskolák számára
5. Pályaválasztási tanácsadó

6. Magyar gyermekek középiskolai és egyetemi taníttatása a tanulmányaik hazai egyetemeken való folytatása (Intelligencia-nevelés)
 7. Vándortanítók az interior számára
 8. Ingyenes esti továbbképző tanfolyam és önképzőkör
 9. Havi folyóirat
 10. Központi magyar ház S. Paulóban
- Bezáró sorok: magyarnak maradni!
 Bujdosó magyar kesergője (vers),
 mellékletek: Brazíliai magyar népdalok, csángódalok
 Népművészeti felvételek”.⁴⁴

A géppel írt tartalomjegyzék 23 fejezete után egy kézzel írott betoldást találunk: „Néhány szó Braziliáról és a brazilokról” – ami az alábbi részletezést tartalmazza:

1. Brazília története napjainkig
2. Brazília gazdasági, ipari, kereskedelmi élete
3. A brazil irodalomról és tudományról
4. A brazil nép fejlődése
5. A beolvadás brazil szemmel
6. Brazilnyelvű cikk a brazilokról és magyarokról
7. Correia Júnior brazil–magyar cikke.

Mivel ez utóbbi „toldalék” jórészt megegyezik azzal az 1942-es Magyarok Braziliában c. kiadvánnyal⁴⁵ úgy tűnik, hogy később ezt is bele akarta dolgozni a dokumentumgyűjteményébe. Mikor? E szándék feltehető időpontja már akkor lehetett, amikor Kordás visszatért Magyarországra, hiszen Braziliában, a magyar bevándorlók befogadó országában nem sok értelme lett volna ezeknek az információknak, mint ahogyan joggal tételezhető fel az is, hogy a São Paulóban keltezett első verziótól a legutolsóig Kordás egy magyar nyelvű, itthoni kiadást tervezett megvalósítani. E törekvése mindvégig folyamatos volt és több verziót eredményezett, amelyet jövőendő kiadása esetén szövegkritikai módszerekkel kell kezelni.

Másrészt az is elmondható, hogy 1943-tól Kordás figyelme továbbra sem szakad el „Braziliába szakadt” és közelről ismert honfitársaitól – amit a legkülönösebb formában egy felszabadulás utáni tervezete bi-

⁴⁴ A tervezett, de meg nem valósított monografikus feldolgozás olvasásakor az a benyomásom támadt, hogy Kordás a magyarok Világszövetségének 1938-as találkozója számára készített albumnak egyfajta „ellenpontját” akarta megvalósítani.

⁴⁵ Vö.: id. Boglár Lajos: *i.m.*, párhuzamos információival és adatsoraival.

zonyít.⁴⁶ Így vagy úgy, Kordás a két kontinens között, Brazíliában Magyarország felé, Magyarországról Brazília felé egyaránt hasznos munkát kívánt végezni a maga eszközeivel: mintegy közvetíteni az óhaza és a kinti magyarság közös javára.⁴⁷ Összegezve, a 329/A/1/-1986. jelzetű iratköteg nem annyira tartalma miatt – ami egy előző változata a 329/B/1986-nak – mint sokkal inkább a lapja között előkerült más dokumentumok miatt érdekes.⁴⁸ Már csak emiatt is szükség van az OSZK-ban talált – és most vázlatosan bemutatott – dokumen-

⁴⁶ Ez a 4 apró jegyzetlap „Beolvadás vagy megmaradás” címet viselő fedőlappok közül került elő. E szerint létre jött (volna) a Dél-amerikai Magyar Segélybizottság Budapest, V. Kálmán u. 9., I. emelet alatt (ti. a Magyarok Világszövetsége címén) aminek ez a tervezete: Tagok: Ács Tivadar a MVSZ elnöke, Békefy Endre mérnök, Kordás Ferenc A Szabadművelődés Tudományos Intézete főtárgyosa, Simon Hugó dr. főorvos, a Magyar latin-Amerikai Társaság igazgatója) + a kormány megbízottja. A tervezet szerint a fentiek Dél-Amerikába mennének: 1946. augusztus 1.–október 1. között Brazíliába, majd október 15. és a jövő év január 15. között Dél-Amerika többi részébe. Útjuk megvalósításához 2500 dollár kellene, és ők annyi segélyt gyűjtenének az óhaza magyarjai számára, hogy azt is elképzelhetőnek tartják, hogy az egész utazási vállalkozás bevételeinek 10% is fedezni képes a kiküldetésben lévők összes költségeit. Érdekes adalék az első lap hátoldala rajta „Karácsony Sándornak tanítványi szeretettel és őszinte barátsággal Budapest, 1943. I. 8. K. F.” aláírással), ami újabb példája annak, hogy a papírhányban szenvedő Kordás minden papírdarabot „újrahasznosított.”

⁴⁷ Lásd a 67. lábjegyzetet.

⁴⁸ A következő kiadványokat tartalmazza: – Dél-amerikai Magyar Újság Naptára 1937, (szerk. Rónai László) Suplemento do Jornal Húngaro: ebben Kordás írásai: Falusi esték 58–61, és Versek 81. old.: Téma, Hajnalodik, Ajándék és Holnap; – Dél-amerikai Magyar Újság Naptára 1938, (szerk. Lóránd György) Suplemento do Jornal Húngaro: ebben Kordás írásai: Műfordítások Correia Junior: Akit én várok, Alberto de Oliveira: Holdfénysonáta 84, 85., Élet a kultúrházban – száz év múlva 98–101. old.; – Qunita Therezinha Coloman Chenchem „colono” munkakönyve és benne a „tartozik és követel” oldalakon a boteta-rendszeri elszámolások; – A magyar szeminárium Naplója, 1941. február 5. (São Paulói Magyar Népművelési Tanfolyam) 20 fő látogatja, jelenléti ív, intelligencia teszt eredményei 6 oldalon; – Az ipirangai magyar iskola naplója (rajzfűzet) gyermekek rajzaival, egy-egy történelmi kis dolgozat, fogalmazás; – Egy összesen 53 kérdést megfogalmazó kérdőív – *Brazil magyar Kataszter* (a brazíliai magyar kolóniák fejlődési és számbéli adatainak összegyűjtésére alcímmel).

tumok alapos feldolgozására,⁴⁹ amit több, egymásra épülő és különbözősége dacára is integrált kutatás végezhet el a jövőben.

FÜGGELÉK

Kordás Ferencnek a debreceni Déri Múzeum Kézirattárában őrzött brazil vonatkozású kéziratai

(Mező Tibor inventáriuma alapján)

– Kordás Ferenc: Brazíliai jegyzetek.

4 db/Leírás: magyar nyelvű.

Jelzet: K.X. 95.07.01.006.001-004.

⁴⁹ Ezekhez a kötegekhez kapcsolódóan – de jelzet vagy számozás nélkül – az OSZK-ban található egy rózsaszín iratlefűzőben elhelyezett, „kéziratos fogalmazás” kézzel írt címet viselő, általam „első verzió”-ként kezelt csomag, ugyanazzal a tartalomjegyzékkel (struktúrával) benne a javítások, beszurások kék és vörös tintával mutatják az alkotói folyamatot. A tartalomjegyzék másik verziója kézírással készült: a gépeltekkel megegyezik. Egy barna borítékban közepes alakú személyes fényképek is találhatóak, de csak egy 1937-es és egy 1944-es fotó hátlapjára írtak adnak némi útbaigazítást. Ezt a köteget – jelzet híján tekinthetjük – az „A0.”-nak is, ha csak nem egy a katalógusban feltüntetett iratköteghez tartozott, de attól valahogyan „elszabadult”. Különös figyelmet az alábbi újságkivágások ill. a kéziratlapok között előkerült, azoktól eltérő tartalmú kisebb dokumentumok érdemelnek: – Újságkivágás: Vándor magyar kesergője Írta Kordás Ferenc, vers: *Magyar Hírlap* /s.d (az egyházak fejezet lapjai között); – Nekrológ Szabóné Török Jolán *Dél-amerikai Magyar Újság*, 1937. április 28. (A brazíliai magyar gyermek lapjai között); – Az önképzőkör tagjainak dolgozatai és leveleik; – A beolvadás vagy megmaradás lapok között a Dél-amerikai Magyar Segélybizottság Budapest, V., Kálmán u. 9., I. em. (Magyarok Világszövetsége) egy tervezete Brazíliáról portfólióban egy Sao Paulóban 1942-ben kiadott *Magyarok Brazíliában* c. kiadvány Vitéz ifj. Nagybányai Horthy Miklós magyar követ előszavával. Ebben a belső oldali kolofon szerint közreműködik Kordás is. (Munkatársak: Correa Junior, Dr. Engelbeg József, Dr. Hets Aurelián, Dr. Jordán Emil, Magyar Lajos, Pável Béla, Szelecz Arnold és Valkó Sándor). Kordás hozzájárulása nem egyértelműen derül ki – neve alatt nem szerepel fejezet, s talán csak társszerző, vagy a korrektúrát végezte.; – Ugyanitt egy „Brazília jelene és jövője” című kiadvány. Összeállította az Országos Statisztikai Tanács, Kiadja a Brazil Külügyminisztérium) 22 oldal, s.d, de hivatkozik a megnyert 1962-es Vb-re, ami miatt kiadása 1962 utánra tehető. Nyomtatva a Révai nyomdában 63.10,1667 V. ker. Vadász u. 16. Talán Kordás fordította magyarra és ez az érdeme, ami miatt a brazil fél ki akarta tüntetni.; – két rádióelőadás kéz- ill. gépirata.

– Kordás Ferenc: Szociográfiai feljegyzések Dél-Amerika magyar településeiről.

1937

2 db/Leírás: magyar nyelvű.

Jelzet: K.X. 95.07.01.007.001-002.

– Kordás Ferenc: Naplók, feljegyzések Brazíliában.

1936–1938

3 db/Leírás: magyar nyelvű.

Jelzet: K.X. 95.07.01.009.001-003.

– Kordás Ferenc: Brazíliai naplók.

1938, 1939–1941

2 db/Leírás: magyar nyelvű.

Jelzet: K.X. 95.07.01.010.001-002.

– Kordás Ferenc: Napló.

1942–1943, 1944–1947

3 db/Leírás: magyar nyelvű.

Jelzet: K.X. 95.07.01.011.001-003.

– Kordás Ferenc: São Paulótól Budapestig. 27 brazíliai magyar visszatérése.

1 db/2 folio. Leírás: magyar nyelvű.

Jelzet: K.X. 95.07.01.014.

– Kordás Ferenc: A brazíliai indiánokról. A xavante indiánok élete. Indián legendák. Brazília állatvilága. Szokások, rítusok, hagyományok.

2 db/31+40 folio. Leírás: magyar nyelvű.

Jelzet: K.X. 95.07.02.01.02.004.001-008

– Kordás Ferenc: Egy magyar festő Brazíliában. Vázlatok Ijjas Incze Béla életrajzához.

(Kötet tartalma: Kordás bevezető szövege: maga az életrajz /A regény szinopszisa/ Incze Béla kiállításainak kritikái és személyes feljegyzései, naplójegyzetei Kordás által legépelve/

Melléklet: Incze Béla és családja, barátai levelezése, évenként szortírozva, 7 dossziében, részben autográf, részben Kordás által géppel tisztázott// Fényképek a festőről és műveiről.

1 db/Leírás: magyar nyelvű.

Jelzet: K.X. 95.07.02.01.02.006.

- Kordás Ferenc: Brazíliaig és vissza. Életrajzi vallomások 1911–1943.
1 db/360 folio. Leírás: magyar nyelvű.
Jelzet: K.X. 95.07.02.01.02.007.

- Kordás Ferenc: Jorge de Lima halálának ötödik évfordulójára.
1 db/3 folio. Leírás: magyar nyelvű.
Jelzet: K.X. 95.07.02.02.019.

- Kordás Ferenc: Brazil költők a szerelemtől (rádióelőadás).
1 db/7 folio. Leírás: magyar nyelvű.
Jelzet: K.X. 95.07.02.02.020

- Kordás Ferenc: João Guimaraes Rosa halálára.
1 db/2 folio. Leírás: magyar nyelvű.
Jelzet: K.X. 95.07.02.02.021.

- Kordás Ferenc: A braziliai magyarokról. Cikkek, szociográfiai feljegyzések.
13 db/Leírás: magyar nyelvű.
Jelzet: K.X. 95.07.02.04.011.

- Molnár Gábornak szóló levelek fordítása. Fordította: Kordás Ferenc 1961–1976.
31 db/Leírás: portugál és m. nyelvű.
Jelzet: K.X. 95.07.03.001-031.

- Rachel de Queiroz: A fehér caboclo.
1 db/4 folio. Leírás: magyar nyelvű.
Jelzet: K.X. 95.07.03.033.

- Guimarães Rosa – José Lins do Rego: Egy nagyon fehér fiatalember. Az öröm partjai. Pedra Bonita. Novellák.
2 db/Leírás: magyar nyelvű.
Jelzet: K.X. 95.07.03.036.001-002.

- Figueiredo, Guilherme: A kísértetek. Színháték 3 felvonásban, 1962
1 db/66 folio. Leírás: magyar nyelvű.
Jelzet: K.X. 95.07.03.037.

- Pinto, Lúcio Flávio: Fordlandia, az elveszett birodalom az Amazónasz (sic!) völgyében.
1 db/10 folio. Leírás: magyar nyelvű.
Jelzet: K.X. 95.07.03.039.

– Kordás Ferenc: Lénard Sándor: Völgy a világ végén (jegyzetek). Mai költészetünk és fogadtatása (az irodalmi napok összefoglalása).

2 db/Leírás: magyar nyelvű.

Jelzet: K.X. 95.07.04.01.001-003.

– Ijjas Incze Béla – Ijjas Incze Béláné 1969.11.07.

1 db/10 folio. Leírás: magyar nyelvű.

Jelzet: K.X. 95.07.06.001.001.

– Molnár Gábornak szóló portugál nyelvű levél fordítása. Fordította: Kordás Ferenc, 1967.09.04.

1 db/1 folio. Leírás: magyar nyelvű.

Jelzet: K.X. 95.07.06.002.

– Molnár Gábornak szóló portugál nyelvű levél fordítása. Fordította: Kordás Ferenc, 1967.09.04.

1 db/2 folio. Leírás: magyar nyelvű.

Jelzet: K.X. 95.07.06.003.

– Molnár Gábornak szóló portugál nyelvű levél fordítása. Fordította: Kordás Ferenc, 1967.09.04.

1 db/4 folio. Leírás: magyar nyelvű.

Jelzet: K.X. 95.07.06.004.

– Molnár Gábornak szóló portugál nyelvű levél fordítása. Fordította: Kordás Ferenc, 1973.04.02.

1 db/3 folio. Leírás: magyar nyelvű.

Jelzet: K.X. 95.07.06.005.

– Figueiredo, Guilherme – Kordás Ferenc: Rio de Janeiro, 1961.07.13.

Leírás: brazil portugál nyelv.

1 db / 1 folio, A/4-es, gépirat, aut.tinta aláírás, mindkettő eltér.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.027.001

– Figueiredo, Guilherme – Kordás Ferenc: Rio de Janeiro, 1961.08.14.

Leírás: brazil portugál nyelvű.

1 db, 1 folio, A/4-es, gépirat, aut.tinta aláírás, mindkettő eltér.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.027.002

– Figueiredo, Guilherme – Kordás Ferenc: Rio de Janeiro, 1962.05.14.

Leírás: brazil portugál nyelvű.

1 db/1 folio, A/4-es, gépirat, aut.tinta aláírás, mindkettő eltér.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.027.003

– Dr. Villani Lajos – Kordás Ferenc: Budapest, 1947.12.01.

Leírás: magyar nyelvű.

1 db/1 folio, A/4-es, gépiratmásolat, aut.tinta aláírás, gépelt aláírás, hivatalos aláírás, eltérő névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.039.

– Lucas, Vitor Manoel – Kordás Ferenc: Belo Horizonte, Brazília, 1980.05.12.

Leírás: brazil portugál nyelvű.

1 db/3 folio, A/4-es, aut.tinta, aut.tinta aláírás, levélíró névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.052.001.

– Lucas, Vitor Manoel – Kordás Ferenc: Belo Horizonte, Brazília, 1978.12.19.

Leírás: portugál nyelvű.

1 db/1 folio, aut.tinta, aut.tinta aláírás, címzett névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.052.002.

– Lucas, Vitor Manoel – Kordás Ferenc: Belo Horizonte, Brazília, 1978.05.31.

Leírás: brazil portugál nyelvű.

1 db/1 folio, aut.tinta, aut.tinta aláírás, címzett névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.052.003.

– Lucas, Vitor Manoel – Kordás Ferenc: Belo Horizonte, Brazília, 1978.07.24.

Leírás: brazil portugál nyelvű.

1 db/1 folio, aut.tinta, aut.tinta aláírás, levélíró névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.052.004.

– Lucas, Vitor Manoel – Kordás Ferenc: Belo Horizonte, Brazília, 1981.05.28.

Leírás: portugál nyelvű.

1 db/4 folio, A/4-es, aut.tinta, aut.tinta aláírás, levélíró névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.052.005.

– Filho, Geraldino Brignol – Kordás Ferenc: Belo Horizonte, Brazília, 1978.12.22.

Leírás: portugál nyelvű.

1 db/1 folio, A/4-es, gépirat, aut.tinta aláírás, címzett névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.061.001

– Filho, Geraldino Brignol – Kordás Ferenc: Porto Alegre, Brazília, 1980.08.10.

Leírás: brazil portugál nyelvű.

1 db/1 folio, A/4-es, gépirat, aut.tinta aláírás, címzett névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.061.002

– Filho, Geraldino Brignol – Kordás Ferenc: Belo Horizonte, Brazília, 1981.02.02.

Leírás: brazil portugál nyelvű.

1 db/A/4-es, gépirat, aut.tinta aláírás, címzett névalak, rájegyzés.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.061.003

– Molnár Gábor – Kordás Ferenc: Budapest, 1961.03.

Leírás: magyar nyelvű.

1 db/2 folio, A/4-es, gépiratmásolat, levélíró névalak

Jelzet: K.X.95.07.07.01.066.001.

– Molnár Gábor – Kordás Ferenc: Budapest, 1969.07.20.

Leírás: magyar nyelvű.

1 db/1 folio, A/4-es, gépirat, aut.tinta aláírás, levélíró névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.066.002.

– Molnár Gábor – Kordás Ferenc: Budapest, 1970.07.30.

Leírás: magyar nyelvű.

1 db/1 folio, A/4-es, gépirat, aut.tinta aláírás, levélíró névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.066.003.

– Molnár Gábor – Kordás Ferenc: Budapest, 1970.12.29.

Leírás: magyar nyelvű.

1 db/1 folio, A/4-es, gépirat, aut.tinta aláírás, levélíró névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.066.004.

– Molnár Gábor – Kordás Ferenc: Budapest, 1979.08.29.

Leírás: magyar nyelvű.

1 db/1 folio, A/4-es, gépirat, aut.tinta aláírás, levélíró névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.066.005.

– Molnár Gábor – Kordás Ferenc: Budapest, 1980.02.08.

Leírás: magyar nyelvű.

1 db/1 folio, A/4-es, gépirat, aut.tinta aláírás, levélíró névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.066.006.

– Molnár Gábor – Kordás Ferenc: Budapest, 1976.10.13.

Leírás: magyar nyelvű.

1 db/1 folio, A/4-es, gépirat, aut.tinta aláírás, levélíró névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.066.007.

– Molnár Gábor – Kordás Ferenc: Budapest, 1978.05.12.

Leírás: magyar nyelvű.

1 db/1 folio, A/4-es, gépirat, aut.tinta aláírás, levélíró névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.066.008.

– /?/ Anita – Kordás Ferenc: Buenos Aires, 1942.03.28.–05.17.

Leírás: magyar nyelvű.

6 db, A/5-ös, aut.tinta, aut.tinta aláírás, levélíró névalak, rájegyzés.

Jelzet: K.X. 95.07.07.01.068.001–006.

– Kordás Ferenc – Ferreira de Oliveira, Jadiel, Budapest, 1974.10.27.

Leírás: portugál nyelvű.

1 db/1 folio, A/4-es, gépiratmásolat, gépelt aláírás, hivatalos aláírás, címzett névalak, eltérő névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.02.016.

– Kordás Ferenc Ferreira de Oliveira, Jadiel, Budapest, 1974.10.27.

Leírás: portugál nyelvű.

1 db/1 folio, A/4-es, gépiratmásolat, gépelt aláírás, hivatalos aláírás, címzett névalak, eltérő névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.02.016.

– Kordás Ferenc – Grósz Károly párttitkár, Magyar Rádió, Budapest, 1962.06.24.

Leírás: magyar nyelvű.

1 db/1 folio, A/4-es, gépiratmásolat, aut.tinta aláírás, gépelt aláírás, hivatalos aláírás, levélíró névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.02.031.

– Kordás Ferenc – Magyar Nemzet szerk. São Paulo, 1940.10.28.

Leírás: magyar nyelvű.

1 db/1 folio, A/4-es, gépiratmásolat, címzett névalak, megjegyzés.

Jelzet: K.X. 95.07.07.02.035.

– Kordás Ferenc – Lucas, Vitor Manoel, Balmazújváros, 1980.12.10.

Leírás: brazil portugál nyelvű.

1 db/2 folio, A/5-ös, fogalmazvány, aut.tinta, aut.tinta aláírás, levélíró névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.02.035.

– Kordás Ferenc – Filho, Geraldino Brignol, Balmazújváros, 1981.02.15.

Leírás: brazil portugál nyelvű.

1 db/1 folio, A/4-es, gépiratmásolat, levélíró névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.02.037.

– Kordás Ferenc – Kaposvári „Bulcsú vezér” Bajtársi Egyesület, São Paulo, 1939.07.01.

Leírás: magyar nyelvű.

1 db/2 folio, A/4-es, fogalmazvány, aut.tinta, aut.tinta aláírás, címzett névalak, levélíró névalak, rongált.

Jelzet: K.X. 95.07.07.02.042.

– Kordás Ferenc – Kövér Péter (kaposvári „Bulcsú vezér” Bajtársi Egyesület) São Paulo, 1939.06.08.

Leírás: magyar nyelvű.

1 db/4 folio, A/4-es, fogalmazvány, aut.tinta, aut.tinta aláírás, levélíró névalak, rongált.

Jelzet: K.X. 95.07.07.02.044.

– Kordás Ferenc – Molnár Gábor, Balmazújváros, 1979.08.30.

Leírás: magyar nyelvű.

1 db/1 folio, A/4-es, gépiratmásolat, aut.tinta aláírás, levélíró névalak, rájegyzés.

Jelzet: K.X. 95.07.07.02.050.001.

– Kordás Ferenc – Molnár Gábor, Budapest, 1978.12.04.

Leírás: magyar nyelvű.

1 db/1 folio, A/4-es, gépiratmásolat, aut.tinta aláírás, hivatalos aláírás, levélíró névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.02.050.002.

– Kordás Ferenc – Sik Endre, Budapest, 1961.04.04.

Leírás: magyar nyelvű.

1 db/2 folio, A/4-es, gépiratmásolat, aut.tinta aláírás, hivatalos aláírás, címzett névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.02.053.

– Kordás Ferenc – Figueiredo, Guilherme / Pimentel, Brandão / Buican, Alexandru / Buric, Lubomi, Budapest, 1962–63.

Leírás: brazíliai portugál és spanyol nyelvű.

7+1+1+1 db, A/4-es, gépiratmásolat, aut.tinta aláírás, gépelt aláírás, hivatalos aláírás, címzett névalak.

Jelzet: K.X. 95.07.07.02.071.001–010.

– Kordás Ferenc – /?/ Anita, São Paulo, 1942.03.22.–06.13.

Leírás: magyar nyelvű.

9 db, A/4-es, gépirat, aut.tinta aláírás, levélíró névalak, rájegyzés.

Jelzet: K.X. 95.07.07.02.072.001–009.

– Kordás Ferenc – Fülöp Júlia, Budapest, 1943.02.05–10.01, 1956.02.24.

Leírás: magyar nyelvű.

26 db, A/4-es, aut.tinta, gépiratmásolat, aut.tinta aláírás, aut.ceruza aláírás, levélíró névalak, rájegyzés.

Jelzet: K.X. 95.07.07.02.073.001–026.

– Kordás Ferenc – Budapest, 1943.02.18.103.29.

Leírás: magyar nyelvű.

7 db, A/4-es, gépiratmásolat, aut.tinta aláírás, aut.ceruza aláírás, levélíró névalak, rájegyzés.

Jelzet: K.X. 95.07.07.02.074.001–007.